

Identification and differentiation of cultural and social components in support of Hormozgan operations area management

Davod Aghamohammadi¹ | Mohammad Ghasemi Tadavani^{2✉} | Farshad Satarvand³ | Ahmad Gharibabadi⁴ | Ahmad Jahanbaz⁵ | Mohammad Heydari⁶

1. Faculty of War, Command and Staff University, Tehran, Iran, Email: mohamad22b@gmail.com

2. Corresponding Author, Ph.D. Student of Defense Management. Command and Staff University, Tehran, Iran. Email: M.Ghasemi@Casu.ac.ir

3.4.5.6. Ph.D. Student of Defense Management. Command and Staff University, Tehran, Iran

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received -----

Received in revised form -

Accepted ----

Published online-----

Keywords:

*Operation area, Cultural,
Social, Hormozgan*

Objective: The research was conducted with the purpose of identifying and evaluating the cultural and social components in supporting the management of the Hormozgan operation area.

Methodology: The implementation method of this research is descriptive, by applied type, which is done with a qualitative approach. 12 experts who were responsible in the cultural and social fields or major military units of Hormozgan province, were selected for interviews to theoretical saturation by purposeful sampling. The research data was collected using documents, interviews and field observations, then categories, indicators, components and dimensions were extracted using ATLAS.ti software. With the help of this software, content analysis was done in each dimension and research results were obtained based on that.

Findings: The family is the most important factor in supporting the management of the Hormozgan operation area that has a significant difference with other factors; In the next rank is employment, healthcare and economy; Immigrants, tribes and national traditions also have a great influence.

Conclusion: Considering the social and cultural ties, the interaction of religions in the province has been accompanied by minimal friction and tension; Authentic social and cultural customs and family strictness are social strengths in the region. On the other hand, the heavy development of urban areas compared to rural areas has increased migration from villages to cities. It is necessary to take advantage of the capacities of the province to carry out development and internal defense measures, especially in villages and coastal areas.

Cite this article: Aghamohammadi, D., Ghasemi Tadavani, M., Satarvand, F., Gharibabadi, A., Jahanbaz, A., & Heydari, M., (2024). Identification and differentiation of cultural and social components in support of Hormozgan operations area management. *Warfare Study Quarterly*, 5 (19), 45-73. DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2026451.1202>

شناسایی و اوایت‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی در پشتیبانی از

مدیریت صحنه عملیات هرزگان

داود آقامحمدی^۱ | محمد قاسمی تادوانی^۲ | فرشاد ستاروند^۳ | احمد غریب‌آبادی^۴ | احمد جهانباز^۵ | محمد حیدری^۶

۱. دانشکده جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، تهران، ایران، رایانامه: mohamad22b@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد، تهران، ایران رایانامه:

M.Ghasemi@casu.ac.ir

۳. ۴. ۵. ۶. دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی، دانشگاه جنگ، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله علمی-پژوهشی	هدف: این تحقیق باهدف شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرزگان انجام شده است.
تاریخ دریافت: -----	روش: روش اجرای پژوهش توصیفی است. نوع این تحقیق کاربردی است که با رویکرد کیفی انجام شده است. جامعه آماری برای مصاحبه، این پژوهش ۱۲ نفر از خبرگان آشنا به موضوع تحقیق بودند که در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی یا یگان‌های عمده نظامی استان هرزگان دارای مسئولیت بودند که به روش هدفمند انتخاب و مصاحبه با ایشان تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. داده‌های تحقیق با استفاده از ابزار مطالعه اسناد و مدارک، مصاحبه و مشاهده میدانی جمع‌آوری گردید سپس با استفاده از نرم‌افزار ATLAS.ti مقوله‌ها، شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد استخراج شد. با کمک این نرم‌افزار در هر بعد، تحلیل محتوا انجام شد و بر مبنای آن نتایج تحقیق حاصل گردید.
تاریخ بازنگری: -----	یافته‌ها: در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرزگان خانواده مهم‌ترین عامل است و اختلاف معناداری با سایر عوامل دارد؛ در رتبه بعدی به ترتیب اشتغال، بهداشت و درمان و اقتصاد قرار دارد؛ مهاجران، اقوام و سنت‌های ملی نیز تأثیر بالایی دارند.
تاریخ پذیرش: -----	نتیجه‌گیری: با توجه به پیوندهای اجتماعی و فرهنگی، تعامل مذاهب دینی در استان با حداقل اصطکاک و تنش همراه بوده است؛ آداب و سنن اجتماعی و فرهنگی اصیل و تقید خانوادگی از نقاط قوت اجتماعی در منطقه است. از طرفی، سنگینی توسعه مناطق شهری نسبت به روستایی باعث افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها شده است. لازم است با بهره‌گیری از ظرفیت‌های استان، اقدامات توسعه و پدافند داخلی به‌خصوص در روستاها و نوار ساحلی انجام شود.
تاریخ انتشار: -----	
کلیدواژه‌ها: صحنه عملیات، فرهنگی، اجتماعی، هرزگان	

استناد: آقامحمدی، داود؛ قاسمی تادوانی، محمد؛ ستاروند، فرشاد؛ غریب‌آباد، احمد؛ جهانباز، احمد و حیدری، محمد (۱۴۰۲). شناسایی و

اوایت‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرزگان. فصلنامه مطالعات جنگ، ۵ (۱۹)، ۴۵-۷۳.

DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2026451.1202>

DOI: 10.22034/QJWS.2024.2026451.1202

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

صحنه جنگ عبارت از مجموعه سرزمینی است که در طرح‌ریزی و هدایت یک جنگ به کار گرفته می‌شود. زمین، هوا، دریا و فضایی از یک کشور که برای جنگ می‌توان از آن استفاده نمود، صحنه جنگ قسمتی از کشور است که توسط خود کشورها تعریف و تبیین می‌شود (افشردی و نوشادی، ۱۳۹۸). صحنه‌ی جنگ یک کشور می‌تواند از جغرافیای آن بزرگ‌تر باشد و از مرزهای آن فراتر رفته و در سایر نقاط منطقه و جهان وسعت یابد. کشوری مانند آمریکا می‌تواند در هر جای جهان مانند خاورمیانه، جنوب‌شرق آسیا، اروپا و غیره، صحنه‌های جنگ خود را انتخاب نماید. یا مثلاً جمهوری اسلامی ایران در قبال تهدید آمریکا و اسرائیل می‌تواند کل فضای کشور، خلیج فارس و دریای عمان و بخشی از اقیانوس هند، بخشی از سرزمین افغانستان و پاکستان که پایگاه‌های آمریکایی در آن مستقر شده است، دریای خزر، منطقه رژیم صهیونیستی و لبنان را به‌عنوان صحنه‌ی جنگ خود تعریف نماید (مرادپیری، ۱۳۸۸).

همچنین صحنه نبرد، قسمتی از خشکی، دریا و هوا که به‌طور مستقیم عملیات جنگی در آن انجام‌شده یا ممکن است انجام گیرد یا سرزمین وسیعی متشکل از یک حدود جغرافیایی معین که در آن محدوده واحدهای نظامی (رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی) گسترش یافته‌اند (رضایی، رشید و پوردستان، ۱۳۹۹: ۱۵۲). بنابراین صحنه نبرد، سطح راهبردی جنگ و عالی‌ترین سطح طراحی و هدایت جنگ است که در آن همه منابع قدرت، اعم از قدرت سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی، قدرت ژئوپلیتیکی و جغرافیایی یا به عبارتی مجموعه عوامل قدرت با یکدیگر ترکیب، هماهنگ و همگرا شده و در مقابل قدرت و اراده دشمن، هدایت و به کار گرفته می‌شوند و از خود راندمان، کیفیت و اثر عملیاتی به‌جای می‌گذارند (ستاری خواه و همکاران، ۱۳۹۵).

صحنه عملیات به مناطق اصلی تحرک نیروهای رزمی (آفند و پدافند) در مجموعه یک صحنه جنگ اطلاق می‌شود. در فرهنگ لغت وزارت دفاع آمریکا، صحنه عملیات به یک منطقه عملیاتی که به‌وسیله سرفرماندهی جغرافیایی به‌منظور اجرا یا پشتیبانی عملیات نظامی مشخص می‌شود، اطلاق می‌گردد. همچنین صحنه عملیات به آن بخش از مناطق جنگی که برای اجرای هر نوع عملیات نظامی برای دوره‌های طولانی مدت، موردنیاز است نیز گفته می‌شود (مرادپیری، ۱۳۸۸).

در تعیین صحنه عملیاتی، تجانس نیروی عملیاتی با محیط به‌عنوان یک اصل است و از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که نیروی اختصاص‌یافته باید بتواند مأموریت خود را انجام دهند. در صحنه عملیاتی علاوه بر اصول و مبانی عملیاتی، رابطه انسان و وضعیت جغرافیایی و محیط همیشه دارای نقشی تعیین‌کننده است به عبارتی این انسان و تمدن فرهنگی آن است که شرایط را به کنترل در می‌آورد و از آن در جهت رسیدن به هدف استفاده می‌کند. بر همین اساس، می‌توان ژئوکالچر را به معنای استفاده ژئواستراتژیک از قدرت فرهنگی و پیشینه تمدنی خواند. در اینجا رهبران سیاسی با استفاده از منابع قدرت نرم به‌ویژه در حوزه فرهنگ و تمدن هدف‌های ژئواستراتژیک را دنبال می‌کنند. هرکدام از این مفاهیم در محدوده نظریه‌های متفاوتی قرار می‌گیرد (مجیدی و دهقانیان فراشاه، ۱۳۹۹).

در یک صحنه عملیات، عوامل مختلف سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی از مهم‌ترین عوامل مؤثر هستند. صحنه عملیات هرمزگان به لحاظ اهمیت تنگه هرمز از مهم‌ترین صحنه‌های عملیاتی کشور ایران است؛ این تحقیق با هدف شناسایی مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی هرمزگان و اولویت‌بندی آن در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان انجام شده است. در بعد فرهنگ هرمزگان، مؤلفه‌های فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی و در بعد جمعیت کیفی هرمزگان، مؤلفه‌های ترکیب جمعیت و وضعیت جامعه برای نیل به هدف پژوهش بررسی شده است.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

مدیریت صحنه عملیات

تعیین منطقه مسئولیت برای یگان‌های عملیاتی در سطوح مختلف علاوه بر شرایط جغرافیایی، تابع عوامل دیگری مانند ظرفیت‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، توان نیروی تهدیدکننده و توان رزم موجود در هر منطقه است. به همین دلیل فرماندهان و مسئولین در زمان جنگ علاوه بر سطح‌بندی جنگ (راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی) مناطق مختلفی را به‌عنوان صحنه انتخاب می‌کنند.

الف) مفهوم صحنه

صحنه، منطقه جغرافیایی مشخصی است که می‌تواند مربوط به داخل یا خارج از یک کشور یا ترکیبی از چند کشور باشد که تحت فرماندهی یک فرمانده عالی منطقه‌ای قرار دارد (نظامی و مرادپیری، ۱۳۸۹). صحنه یا حوزه مسئولیت بر اساس طرح فرماندهی عالی و به لحاظ شرایط راهبردی، میزان همکاری نظامی موردنیاز ملی و بین‌المللی و یا میزان منابع نظامی اختصاص یافته در صحنه مورد بررسی قرار می‌گیرد. این چشم‌اندازها چگونگی اجرای عملیات در هر صحنه‌ای را توسط نیروی مشترک و یا یگانه تحت تأثیر قرار می‌دهند (FM-100-7, 1995: 74).

ب) انواع صحنه نظامی

هر صحنه‌ای با توجه به شرایط تهدید، محیط جغرافیایی و توانمندی‌های خودی، به صحنه‌های کوچک‌تر و مختلف تقسیم می‌گردد. استراتژیست‌های نظامی آمریکا با توجه به ویژگی‌های مهم راهبردی و جغرافیایی، غالباً آن‌ها را به صحنه‌های خشکی، هوایی، دریایی و ساحلی تقسیم می‌نمایند (مرادپیری، ۱۳۸۸).

ج) مفهوم صحنه جنگ و صحنه عملیات

فرماندهان عالی در زمان جنگ، راهبرد عملیاتی نبرد را طوری سازمان می‌دهند که بتوانند متناسب با شرایط تهدید، توانمندی‌های خودی و شرایط محیط منطقه نبرد، روابط و وحدت فرماندهی را ممکن سازند. هر صحنه جنگ می‌تواند شامل یک یا چند صحنه عملیاتی باشد که متناسب با عرض و عمق منطقه واگذاری و شرایط جغرافیایی صحنه تقسیم می‌گردد (نظامی و مرادپیری، ۱۳۸۹).

صحنه جنگ

صحنه جنگ یک منطقه هوایی، زمینی، دریایی و فضایی است که مستقیماً با عملیات جنگی مرتبط بوده یا خواهد بود. صحنه جنگ توسط وزیر دفاع یا فرمانده یگان رزمی منطقه تعیین می‌شود و معمولاً کل منطقه تحت مسئولیت فرماندهی یگان را در برن گرفته و ممکن است بیش از یک صحنه عملیات را شامل شود (شاملو، ۱۴۰۱). عملیات صحنه جنگ معمولاً یگانه، مشترک و یا چندملیتی می‌باشند. صحنه جنگ باید به لحاظ عملیاتی خودکفا و دارای پایگاه پشتیبانی دائمی برای پشتیبانی عملیات در عمق است (نظامی و مرادپیری، ۱۳۸۹).

عواملی همچون، منافع ملی، آرمان‌ها، اهداف نظامی کلان و سیاست‌های حاکم، دکترین، تهدیدات، وضعیت جغرافیایی، توانایی‌ها، ظرفیت‌ها و مقدرات دفاعی، روابط و مناسبات با همسایگان و کشورهای منطقه، جغرافیا، راهبرد دفاعی و غیره، بر تعیین صحنه جنگ یک کشور اثرگذار هستند. هر صحنه جنگ، به چند صحنه عملیاتی تقسیم می‌شود. به‌عنوان مثال، در جمهوری اسلامی ایران، صحنه‌های عملیات شمال غرب، غرب، جنوب، خلیج فارس، دریای عمان، جنوب شرق و شمال شرق تعریف شده است (نظامی و مرادپیری، ۱۳۸۹).

صحنه عملیات

صحنه عملیات آن قسمت از صحنه جنگ است که برای هدایت و اجرای عملیات نظامی (آفند یا پدافند) و پشتیبانی خدمات رزمی مربوط به آن عملیات، تعیین می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، بخشی از صحنه جنگ است که عملیات رزمی در آن طراحی و اجرا می‌گردد. انتخاب صحنه‌های عملیات و مدیریت آن در تمام جنگ‌ها، یکی از مباحث بسیار مهم و اساسی برای همه فرماندهان و اعضای ستاد آن‌ها در سطوح مختلف به‌ویژه سطح میانی جنگ است (افشردی و نوشادی، ۱۳۹۸).

برخی از ویژگی‌های صحنه عملیات عبارتند از:

- هر صحنه عملیات از لحاظ جغرافیایی (با توجه به تجانس انسانی و طبیعی) از سایر صحنه‌های عملیاتی متمایز و جدا می‌شود.
- صحنه عملیات نباید بیش‌ازحد بزرگ باشد. وسعت صحنه عملیات باید تجانس داشته به‌نحوی که منابع و عوامل موجود در صحنه عملیات بایستی قادر باشند از خود دفاع کنند.
- هر صحنه عملیات بر بخشی از نیروهای دشمن متمرکز می‌گردد.
- هر صحنه عملیات باید نسبتاً خودکفا باشد (بتواند از خود دفاع کند).
- هر صحنه عملیات باید از نظر نوع تهدید نیز نسبتاً متجانس باشد.

در تعیین صحنه عملیاتی، آنچه از اهمیت بیشتری برخوردار بود، تجانس محیطی به‌عنوان یک اصل است؛ چراکه نیروی اختصاص یافته بتوانند مأموریت خود را انجام دهند. اگر تنوع اقلیمی بیش‌از اندازه باشد یا منطقه بیش‌ازحد وسعت داشته باشد، نیروی مدافع نخواهد توانست کار خود را انجام دهد.

صحنه عملیات هرمزگان

صحنه‌های عملیاتی بر اساس اصول و مبانی عملیاتی و وضعیت جغرافیایی و محیطی، همیشه خود را به‌نوعی به انسان تحمیل می‌کنند. در طول جنگ رژیم بعثی عراق علیه ایران، صحنه‌های عملیات ارتش و سپاه، متناسب با اوضاع جغرافیایی مناطقی که لشکرها و تیپ‌های دشمن اقدام به تک می‌کردند، انتخاب می‌شدند. در همین راستا سه صحنه عملیاتی منطقه خشکی (شامل صحنه عملیاتی جنوب غرب، صحنه عملیاتی غرب (میانی) و صحنه عملیاتی شمال غرب) و یک صحنه عملیاتی دریایی که شمال خلیج فارس را دربر می‌گرفت مطرح شدند (نظامی و مرادپیری، ۱۳۸۹).

در حال حاضر با توجه به افزایش تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و همچنین تغییر ماهیت جنگ‌ها، صحنه عملیات جمهوری اسلامی ایران، به تعدادی منطقه تقسیم‌بندی شده که یکی از این صحنه‌ها، صحنه عملیات هرمزگان است. اهمیت این صحنه عملیات، به‌واسطه قرار گرفتن تنگه هرمز در این منطقه است. تنگه هرمز یکی از ۳ محور اساسی برای جمهوری اسلامی ایران است. چون در هر تهدیدی که نیروهای فرامنطقه‌ای به‌ویژه آمریکایی‌ها نسبت به خلیج فارس یا خوزستان یا عسلویه یا بوشهر داشته باشند، برای مقابله با انسدادهای تنگه هرمز مجبور به تأمین ساحل شمال تنگه هرمز هستند؛ که اقدامات پدافندی جمهوری اسلامی ایران از این نقطه می‌تواند آن را در بحران‌ها مسدود نماید و دشمن باید با عمق قابل قبولی بتواند این ساحل را تصرف نماید (میرزائی‌تبار، ۱۳۹۳).

صحنه عملیات هرمزگان به لحاظ اهمیت تنگه هرمز که تمام واردات و صادرات کشور و تمامی کشورهای حوزه خلیج فارس از طریق آن صورت می‌گیرد، مطرح شده است (نظری و قنبری، ۱۳۹۳). مأموریت در این صحنه، حفظ سرپل واقع در شمال تنگه هرمز و تأمین سواحل برای استقرار سلاح‌های موشکی و شناورهای تندرو و سایر امکانات آفندی دریایی است.

اهمیت فرهنگ در ژئوکالچر

مفهوم ژئوکالچر را نخستین بار امانوئل والرشتاین دانشمند جامعه‌شناس تاریخی نو مارکسیست آمریکایی به کار برد و پس از آن در سراسر جهان به سرعت گسترش یافت. از آنجایی که این دانش واژه دارای پسوند ژئو بود مورد استقبال و استعمال جغرافیدانان سیاسی و فرهنگی قرار گرفت و برای رقابت‌های فرهنگی و استفاده از الگوهای فرهنگی

در روابط سیاسی بین کشورها در قالب تعامل و تقابل به کار رفت. ژئوکالچر مفهومی متفاوت با ژئوپلیتیک است که به جای سیاست بر فرهنگ تمرکز دارد. در واقع ژئوکالچر مفهومی است که بر تحمیل الگوهای فرهنگی از سوی قدرت‌های هسته‌ای بر کشورهای پیرامون و نیمه‌پیرامون باهدف زایل ساختن فرهنگ‌های بومی آن‌ها اشاره دارد. در تصور والراشتاین از ژئوکالچر در دوران جدید، کشمکش‌های بین‌المللی دیگر صرفاً ابعاد نظامی ندارند بلکه، واجد ابعاد فرهنگی و معنوی نیز هستند. ژئوکالچر به معنای اهمیت دادن به عناصری چون فرهنگ، زبان، قومیت و مذهب در کنار سایر عوامل ژئوپلیتیک است. در نظر والراشتاین، ژئوپلیتیک نوین، ترکیبی از مفاهیم ژئوپلیتیک کلاسیک، ژئواکونومیک و ژئوکالچر است (کرانی، ۱۳۹۸).

مجتهدزاده می‌نویسد: مطرح شدن «ژئوکالچر» نتیجه بالا گرفتن ایده‌های دهه ۱۹۷۰م "ساموئل هانتینگتون" درباره «برخورد تمدن‌ها» در ایالات متحده آمریکا است. به گمان؛ آغاز دوران اثرگذاری تفاوت‌های تمدنی - فرهنگی، بر شکل‌گیری‌های سیاسی جهان در رقابت‌های قدرتی جدید، مفهوم‌پردازی ژئوکالچر مطرح شد (مجتهدزاده، ۱۳۹۰). به‌طور کلی فرهنگ امروزه در اشکال مختلف در سیاست ملی و در سیاست‌های بین‌المللی نقش‌آفرینی می‌کند. از این‌رو نظریه‌های «برخورد تمدن‌ها» و یا «گفتگوی تمدن‌ها» خود منعکس‌کننده‌ی نقش‌آفرینی فرهنگ در روابط و مناسبات ابناء بشر و خلق الگوهای جنگ و عداوت، یا صلح و دوستی بین آن‌ها است (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵).

رهیافت ژئوکالچر با مفهوم‌سازی‌ها و بررسی‌های ناظر بر مفهوم فرهنگ در ژئوپلیتیک شکل گرفت؛ بنابراین، بدون شناخت فرهنگ نمی‌توان به درک درست و معناداری از ژئوکالچر رسید. اصطلاح علمی ژئوکالچر از دو واژه ژئو به معنی زمین که منظور از آن سیاره زمین است و کالچر به معنی فرهنگ تشکیل یافته است (طاهری و همکاران، ۱۳۹۷). از عوامل کلیدی، مهم و اثرگذار در ژئوکالچر هر منطقه فرهنگ و جمعیت است که باعث تبدیل جغرافیا به محیط جغرافیایی می‌شود. در این پژوهش این دو عامل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فرهنگ هرمزگان

مفهوم فرهنگ

تعاریف متعددی برای مفهوم فرهنگ ارائه شده است. به نظر «ژان کازنو» به ثمره واقعی و قابل مشاهده کوشش انسان‌ها و زندگی اجتماعی، فرهنگ گفته می‌شود (بژی، ۱۳۸۶). از نظر «گی روشه»، فرهنگ مجموعه به هم پیوسته‌ای از اندیشه‌ها و احساسات و اعمال کم و بیش صریحی است که بیشتر افراد گروه یا جامعه پذیرفته‌اند (وثوقی، ۱۳۹۵). به نظر «شریعتمداری» فرهنگ عبارت است از افکار، عقاید، آرزوها، مهارت‌ها، ابزار و وسایل، امور مربوط به زیبایی و کارهای هنری، آداب و رسوم و مؤسسه‌ای که افراد اجتماع در میان آن‌ها تولد یافته‌اند و رشد می‌کنند (شریعتمداری، ۱۳۸۰).

بعضی از جامعه‌شناسان و مردم‌شناسان فرهنگ را به "فرهنگ مادی" و "فرهنگ معنوی" تقسیم می‌کنند که فرهنگ مادی به مجموعه پدیده‌هایی اطلاق می‌گردد که محسوس و ملموس و قابل اندازه‌گیری با موازین کمی و علمی است. شامل اشیاء قابل لمس و ابزار و اشیائی است که به دست اعضاء پیشین جامعه ساخته شده و به ارث به اعضاء حاضر جامعه رسیده است مانند مراکز آموزش، گردشگری، نمادهای مذهبی، مراکز تجاری، اماکن فرهنگی، لباس، ابزارهای صنعتی، فنون پزشکی. به عبارت دیگر فرهنگ مادی در واقع مشتمل بر کلیه دست‌آوردهای مادی است که در جامعه وجود دارد.

فرهنگ غیرمادی یا معنوی، مشتمل بر موضوعاتی است که جنبه کیفی دارد و با موازین کمی قابل اندازه‌گیری نیست و به آسانی نمی‌توان آن‌ها را مقایسه و اندازه‌گیری نمود مانند آداب، رسوم، اعتقادات، اخلاقیات، باورها، آثار ادبی و هنری، سنت‌های مذهبی، سنت‌های ملی، مذاهب و اقوام.

به هر حال فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی هویت فرهنگی هر جامعه‌ای را تشکیل می‌دهد که در ذیل فرهنگ جمعیت هرمزگان واکاوی گردیده است.

فرهنگ مادی:

آموزش

نظام آموزشی استان هرمزگان تابع نظام آموزشی کشور جمهوری اسلامی ایران بوده و در حال حاضر به شرح زیر است:

تعداد مدارس استان هرمزگان ۴۱۸۸ مدرسه بوده که تعداد دانش‌آموزان استان هرمزگان ۳۴۳۲۴۳ بوده که از این تعداد ۱۷۸۷۳۷ نفر پسر و ۱۶۴۵۰۶ نفر دختر هستند. و تعداد معلمان استان هرمزگان تقریباً ۲۸۰۰۰ نفر است. پایین بودن سطح کیفی آموزش از مشکلات آموزش در استان هرمزگان است که طرح کیفیت‌بخشی آموزش باهدف تقویت بنیه علمی، آمادگی دانش‌آموزان جهت شرکت در کنکور سراسری و امتحانات نهایی و همچنین شناسایی نقاط ضعف و قوت دانش‌آموزان هرمزگانی در حال انجام است (مصاحبه گروه تحقیقاتی با معاون فرهنگی استانداری هرمزگان، ۱۴۰۲).

در استان هرمزگان مجموعاً ۳۲ مرکز علمی و دانشگاهی شامل (دانشگاه دولتی، دانشگاه علوم پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور، موسسه غیرانتفاعی و سازمان تحقیقات کشاورزی) در این استان ۱۱۹۵ استاد و عضو حیات علمی مشغول به فعالیت و بیش از ۱۰۰۰۰۰ دانشجو در حال تحصیل می‌باشند. دانشگاه‌های استان هرمزگان صاحب‌امتیاز ۱۲ ژورنال تخصصی علمی هستند و تاکنون بیش از ۱۷۶ شماره منتشر نموده‌اند. استان هرمزگان میزبان ۳۷ همایش علمی تخصصی و سخنرانی علمی بوده است. پژوهشگران دانشگاه‌ها و مراکز علمی استان هرمزگان ۱۹۸۸۷ مقاله علمی شامل ۴۸۵۳ مقاله ژورنالی و ۱۱۵۵۸ مقاله در همایش‌های علمی داخلی و ۴۸۵۳ مقاله بین‌المللی منتشر نموده‌اند (مصاحبه با مدیرکل محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی استان هرمزگان، ۱۴۰۲).

نمادهای فرهنگی

بندر شهید رجایی و بندر شهید باهنر بندرعباس را به منطقه ویژه اقتصادی معادن، فلزات، کشتی‌سازی و صادرات و واردات کالا تبدیل کرده است. بازار اوزی‌ها، بازار لاری‌ها از جمله بازارهای قدیمی هستند.

درمجموع مجتمع‌های تجاری سیتی سنتر، زیتون، ستاره جنوب، نیلی، ستاره شهر، پردیس الهیه جنوبی، مگمال سرو، رویال و پاسارگاد و ملکه آسمان‌ها و کارگزاری در کنار بازارهای سنتی مثل بازار اوزی‌ها، بازار لاری‌ها و بازار روز فعال هستند (مشاهدات میدانی گروه تحقیقاتی، ۱۴۰۲).

اماکن تاریخی

عمارت کلاه فرنگی بندرعباس، حمام گله‌داری، معبد هندوها، بادگیر منبر گپ (در تاریخ ۱۰ دی ۱۳۸۱ با شماره ثبت ۶۷۶۸ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت شد)، حمام

گپ) بزرگ‌ترین حمام تاریخی بندرعباس و مربوط به دوره قاجار است و در تاریخ ۷ مهر ۱۳۸۱ با شماره ثبت ۶۴۹۶ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.)، مجموعه آب انبارهای موزه شامل شش برکه یا آب‌انبار مربوط به دوران صفویه است که در تاریخ ۷ خرداد ۱۳۵۴ با شماره ثبت ۱۰۷۴ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.)

گردشگری

ساحل سورو، بوستان ساحلی سورو، پارک ساحلی غدیر، بوستان‌های ساحلی ولایت، پلاژ بانوان، باغ پرندگان، تفرجگاه کوهستانی پنجه‌علی، هوپاد (آب‌گرم) چک‌چک، موزه مردم‌شناسی خلیج‌فارس، موزه آب بندرعباس، صید مشتآ، چشمه آب‌گرم گنو، کوه گنو، روستای سیاهو، هماگ - چشمه آب‌گرم گنو، چشمه آب‌گرم خورگو، چشمه آب‌گرم سرخاء، چشمه آب‌گرم کشکوئیه، چشمه آب‌گرم نیان، چشمه آب‌گرم چستانه، کوه ذرتو، تپه چاه لرد، قادهار، جنگل کوه شب، سیخوران، بنوزاکین، چشمه آب‌گرم باری، غار سرخاء، آبشار سرخاء، غار چلو، شهر فین، جنگل‌های کوهشاه، منطقه بخوان و بنگلایان از جمله آثار جاذبه‌های طبیعی شهرستان بندرعباس هستند (مشاهدات میدانی گروه تحقیقاتی، ۱۴۰۲).

نمادهای مذهبی

مهم‌ترین نمادهای مذهبی استان هرمزگان ۱- امامزاده سیدمظفر، ۲- زیارتگاه شاه پریون، ۳- مسجد جامع بندرعباس، ۴- امامزاده سید کامل، ۵- امامزاده شاه محمدتقی، ۶- زیارتگاه، ۷- مسجد ناصری، ۸- مسجد صحرا باغی، ۹- مسجد گله‌داری است (مشاهدات میدانی گروه تحقیقاتی، ۱۴۰۲).

فرهنگ معنوی

دین و مذهب

رونق بازرگانی و تجارت دریای از گذشته بسیار دور و دوران باستان، مهاجرت اقوام و اقلیت‌های مختلف، هجوم و اشغال منطقه مانند انگلیسی‌ها، پرتغالی‌ها و بالطبع آن هندی‌ها و بومی‌های منطقه که مذهب زرتشت داشتند باعث گردیده است تا تنوع دینی و مذهبی فراوانی در این منطقه وجود داشته باشد لیکن با ظهور اسلام و نزدیکی منطقه به کشورهای اهل تسنن جنوب خلیج‌فارس باعث ترکیب جمعیتی تسنن در کنار تشیع منطقه شده است

دین مردم هرمزگان اسلام است و آن‌ها پیرو دو مذهب شیعه و سنی‌اند. ترکیب جمعیتی استان هرمزگان حدود ۳۵ درصد اهل تسنن و ۶۵ درصد اهل تشیع می‌باشند و تعداد بسیار کمی نیز پیرو ادیان دیگر مانند هندو، مسیحیت، زرتشتی است. پیروان این دو مذهب از دیرباز با خوشی و همدلی در کنار هم زندگی می‌کنند و معنای وحدت و همدلی میان آنان را می‌توان به‌طور مشهود احساس کرد (مصاحبه گروه مطالعاتی با معاون محترم امنیتی استانداری هرمزگان، ۱۴۰۲).

اقوام

اقوام ساکن در این استان شامل عرب‌زبانان، اقوام لر، اقوام لاری، اقوام بلوچ، مکرانی‌ها یا مکی‌ها، ایرانیان آفریقایی‌تبار و بندری یا عباسی است که طی پژوهشی که به سفارش شورای فرهنگ عمومی انجام شد و بر اساس یک بررسی میدانی درصد اقوامی که در این نظرسنجی نمونه‌گیری شد به‌قرار زیر بود:

فارس ۸۴.۵٪، بلوچ ۵.۹٪، عرب ۴.۳٪، شمالی ۳.۵٪، کرد ۰.۷٪، لر ۰.۷٪، ترک ۰.۳٪ و سایر اقوام ۱.۱٪ (واعظی، ۱۳۹۱).

سنت‌های مذهبی

جشن‌های عید سعید فطر، عید مبعث، عید غدیر، عید قربان و روزه در ماه رمضان از جمله سنت‌های مهم مذهبی این استان است.

سنت‌های ملی

مردم استان هرمزگان هم برای ازدواج، جشن‌ها و عزاداری رسوم خود را تا حدی حفظ کرده‌اند. جشن نوروز، نوروز خوانی، سیزده به در، روز سفره‌ی اموات و سر زدن به گورستان نیز متداول است.

زنبیل گردانی، حنابندان در عروسی‌ها، مراسم زار همراه با گونه‌ای موسیقی که موسیقی زار نام دارد، برای بیرون کردن مرض از جسم بیمار، قربانی برای بارش باران و نوروز صیاد، روز دمور (تاب‌بازی با طنابی از جنس برگ خرما)، روز نوروزی مرده‌ها، روز سفره اموات و

قبله دعا (دعای طلب باران از سنت‌های مختلف این استان هستند) مصاحبه گروه مطالعاتی با معاون محترم فرهنگی استانداری هرمزگان، ۱۴۰۲).

جمعیت هرمزگان

هرمزگان از قدمت چند هزارساله برخوردار است و بنادر و جزایر هرمزگان در دوره‌های گوناگون تاریخ اهمیت و جایگاه مخصوصی داشته‌اند. مردمانی که در پیرامون دریای عمان و خلیج فارس زندگی می‌کردند، از جمله مردم باستان هرمزگان، نخستین انسان‌هایی بوده‌اند که فن دریانوردی را یاد گرفته و کشتی‌رانی کرده‌اند.

در بررسی جمعیت دو مؤلفه ترکیب جمعیت و وضعیت جامعه می‌تواند بیانگر وضعیت باشد. در این پژوهش ترکیب جمعیت هرمزگان ویژگی‌های فردی و متغیر وضعیت جامعه هرمزگان ویژگی‌های اجتماعی را مدنظر قرار می‌دهد.

ترکیب جمعیت هرمزگان

به استناد نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت استان هرمزگان برابر با ۱۷۷۶۴۱۵ بوده است و ۲۰۲۲ درصد از جمعیت کل کشور را تشکیل داده که با تراکم ۲۵۰۱ در مساحت این استان ۷۰۶۹۷ کیلومترمربع پراکنده شده‌اند. اگرچه در کل جمعیت ایران به سمت پیروی می‌رود اما کمترین میانگین سنی کشور را استان‌های سیستان و بلوچستان، هرمزگان و کهگیلویه و بویراحمد دارند، نرخ رشد جمعیت در استان هرمزگان ۲۰۳۹ برآورد شده است و نسبت جنسی تولد در این استان ۱۰۴ پسر به ازای ۱۰۰ دختر است. استان هرمزگان بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ سومین استان از نظر سطح سواد در کشور است و ۸۷٫۸٪ از جمعیت آن باسواد هستند (مرکز آمار ایران: ۱۴۰۲).

کم‌توجهی به توسعه روستاها باعث افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها بانگیزه اقتصادی شده است. همچنین تحولات منطقه مانند حضور طالبان در افغانستان و سیل مهاجرین افغانستانی این وضعیت را دگرگون نموده است که بنابر اعلام معاون محترم امنیتی استانداری هرمزگان بین ۱۵۰ تا ۲۵۰ هزار مهاجر افغانی در این استان ساکن هستند. در مجموع تعداد کل مهاجران خارجی عددی بین ۲۷۲۰۰۰ تا ۳۷۲۰۰۰ نفر برآورد می‌شود (مصاحبه حضوری تیم تحقیقاتی آذر ۱۴۰۲).

وضعیت جامعه هرمزگان

خانواده کوچک‌ترین واحد سازنده هر جامعه است که جامعه بر اساس آن استوار است. جمعیت هرمزگان دارای ویژگی‌های متنوع و متغیر است که از بومیان و مهاجرین تشکیل شده است. وضعیت خانواده‌ها در هرمزگان متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه است. برخی خانواده‌ها در هرمزگان به دلیل فقر و نبود منابع مالی با مشکلات روبرو هستند و تلاش می‌کنند تا با سختی‌های زندگی مبارزه کنند علاوه بر این برخی خانواده‌ها نسبت به دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی در شرایط نامساعد هستند؛ (بررسی میدانی کارگروه آذر ۱۴۰۲). در استان هرمزگان روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی بر پایه ارزش‌های محلی و فرهنگ استان شکل گرفته است. در کل جامعه هرمزگان دارای فرهنگ قوی خانوادگی است و اغلب خانواده‌ها با تحولات روزمره سعی در حفظ وحدت خانوادگی دارند. همچنین معمولاً خانواده‌ها در هرمزگان به تقویت ارتباط خانوادگی اهمیت می‌دهند و در رویدادهای ملی و مذهبی مشارکت فعال دارند (مصاحبه حضوری تیم تحقیقاتی با معاون اجتماعی استانداری هرمزگان آذر ۱۴۰۲).

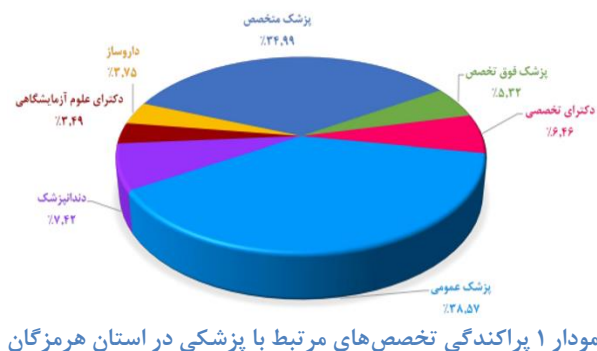
در بررسی وضعیت جامعه در هر منطقه‌ای فعالیت‌های اقتصادی و میزان بیکاران از عوامل مهم هستند. در سال ۱۴۰۰ بر اساس نتایج طرح نیروی کار که توسط مرکز آمار ایران انجام گرفته، ۴۳/۶ درصد از جمعیت ۱۵ ساله و بالای ۱۵ سال استان از نظر اقتصادی فعال بودند، نرخ بیکاری مردان استان ۱۲/۹ درصد و زنان ۲۶/۲ درصد است. همچنین در این سال نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله، ۲۳/۷ درصد است که نسبت به سال قبل ۴/۱۰ واحد کاهش داشته است سهم اشتغال در سه بخش عمده اقتصادی کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۱۶/۳، ۳۳/۸ و ۴۹/۸ درصد بوده است. بر همین اساس در نقاط شهری، بخش خدمات با ۶۰/۷ درصد و در نقاط روستایی بخش صنعت با ۳۷/۲ درصد بیشترین سهم از اشتغال را به خود اختصاص داده‌اند. بر اساس همین آمار میزان ۵۲/۵ درصد کارکنان رسمی و ۴۷/۵ درصد نیز غیررسمی هستند (سایت رسمی مرکز آمار ایران: ۱۴۰۰).

وضعیت نظام خدمات بهداشتی و درمانی در استان هرمزگان را به شرح زیر می‌توان بیان کرد:

– بیمارستان‌ها و مراکز درمانی: استان هرمزگان دارای بیمارستان‌ها و مراکز درمانی متعددی است که خدمات بهداشتی و درمانی را به جامعه ارائه می‌دهند. این مراکز

شامل بیمارستان‌های عمومی، بیمارستان‌های خصوصی، مراکز بهداشتی و درمانی شهری و روستایی است. تعداد ۲۲ بیمارستان با ۲۳۳۷ تخت مصوب در سطح استان فعال است که از این تعداد ۱۵ بیمارستان وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی و ۳ بیمارستان وابسته به نهادها هستند. ۱۲۴ پایگاه بهداشت، ۶۱۶ خانه بهداشت فعال، ۱۸ مرکز تسهیلات زایمانی و ۱۲ پایگاه مراقبت بهداشت مرزی در سطح استان فعال و مشغول ارائه خدمات هستند. ۱۳۰ آزمایشگاه تشخیص پزشکی، یک آزمایشگاه تشخیص ژنتیک، ۹۳ مرکز توانبخشی، ۷۲ مرکز پزشکی هسته‌ای و ۱۷۳ داروخانه در سطح استان فعال‌اند. تعداد ۱۰۰ پایگاه اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ که ۲۲ درصد شهری و ۷۸ درصد جاده‌ای هستند مشغول به خدمت‌رسانی هستند (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی استان هرمزگان: ۱۴۰۰).

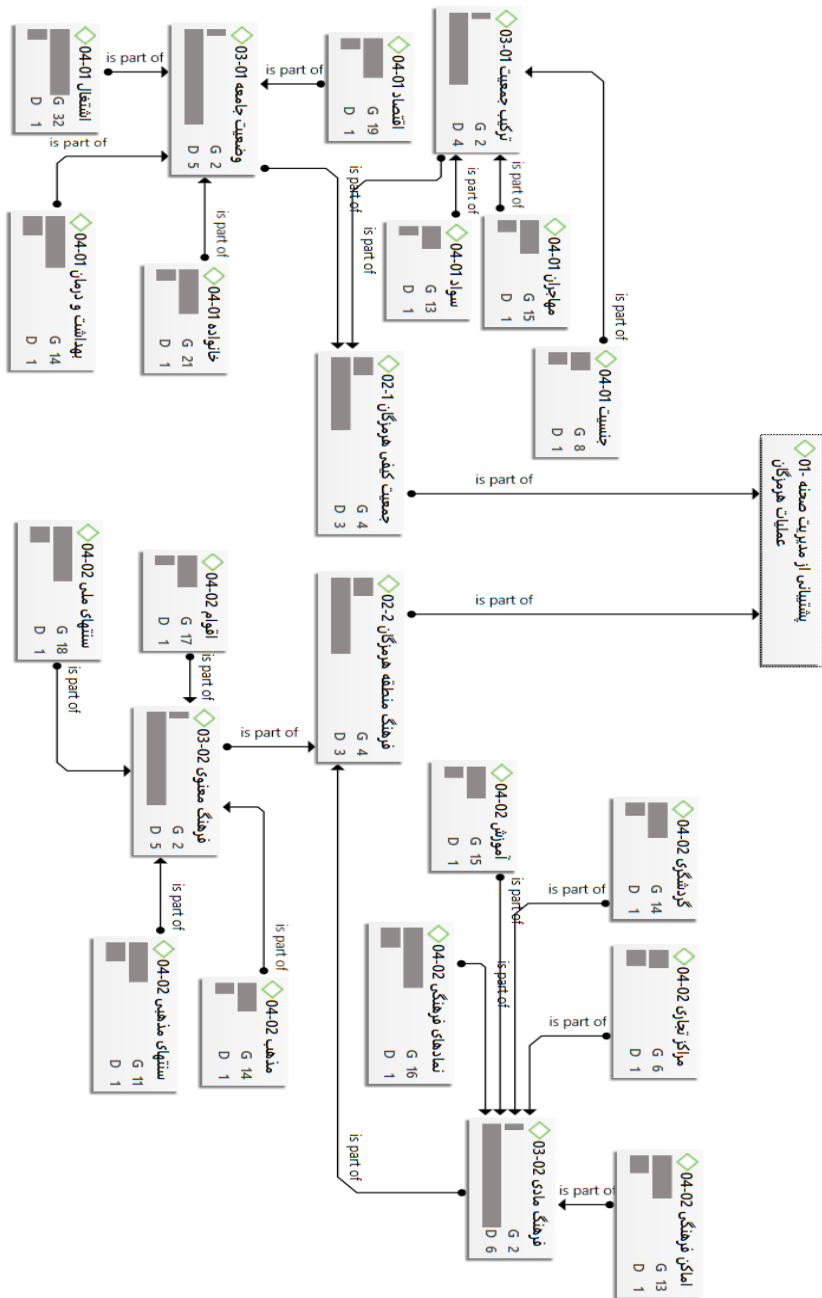
— نیروی انسانی: استان هرمزگان دارای نیروی انسانی متخصص و باتجربه در حوزه پزشکی و بهداشتی است که به مراکز درمانی مختلف منتقل می‌شوند. بر اساس آخرین آمار رسمی تعداد ۱۱۲۹۰ نفر در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان مشغول به کار هستند. از این تعداد ۱۱۴۶ نفر پزشک‌اند که وضعیت آنان به شرح نمودار ۱ است. سایر متخصصان غیرپزشکی حوزه درمان مانند پیراپزشکان، پرستاران و ... ۷۰۷۵ نفر و کارکنان خدماتی این حوزه ۳۰۶۹ نفر هستند (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی استان هرمزگان: ۱۴۰۰).

پیشینه‌های پژوهش

سعیده دبیری نژاد (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان واکاوی عناصر اجتماعی پوشش سنتی زنان هرمزگانی با رویکرد مردم‌نگارانه به واکاوی و تحلیل ابعاد اجتماعی پوشاک سنتی در بین زنان هرمزگانی پرداخته است که چه معانی و تفسیرهایی را با بررسی لباس سنتی زنان این دیار می‌توان یافت.

کرامت‌اله زیاری (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی تحولات جمعیتی و سکونتی در شهر قشم تا افق ۱۴۰۵ بیان می‌کند که آگاهی مداوم از تغییرات ساختار جمعیتی در استانی مانند هرمزگان و شهری مانند قشم که در حال تحول سریع در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است، از جمله ضروریات مسلم به شمار می‌رود. نتایج حاصل از بررسی‌ها نشان می‌دهد که شهر قشم از یک‌طرف با محدودیت توسعه فیزیکی، فقدان منابع کافی، کمبود آب آشامیدنی، ضعف مدیریت اقتصادی و از سوی دیگر، با افزایش شتابان جمعیت شهرنشین مواجه است که این مسئله تأمین سرپناه در این شهر را به شکلی غامض و چندبعدی درآورده است.

نمودار ۲ مدل مفهومی

روش‌شناسی پژوهش

روش اجرای پژوهش توصیفی است. نوع این تحقیق کاربردی است که با رویکرد کیفی انجام شده است. جامعه آماری برای مصاحبه، این پژوهش ۱۲ نفر از خبرگان آشنا به موضوع تحقیق بودند که در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی یا یگان‌های عمده نظامی استان هرمزگان دارای مسئولیت بودند که به روش هدفمند انتخاب و مصاحبه با ایشان تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. پس از جمع‌آوری داده‌های تحقیق و طبقه‌بندی آن‌ها، با استفاده از نرم‌افزار **ATLAS.ti** مقوله‌ها، شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد استخراج شد. با کمک این نرم‌افزار در هر بعد، تحلیل محتوا انجام شد و بر مبنای آن نتایج تحقیق حاصل گردید.

ابزار تحقیق

روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی است. ابزار میدانی مشاهده و مصاحبه است؛ گروه مطالعاتی در پاییز ۱۴۰۲ به مدت یک هفته با انجام یک سفر تحقیقاتی به استان هرمزگان، هم به صورت مشاهده میدانی توسط محققان و هم مصاحبه با خبرگان مطلع و آگاه به موضوع تحقیق به جمع‌آوری اطلاعات پرداختند. برای روایی مصاحبه با صاحب‌نظران، افراد متخصص و آگاه که به موضوع مورد تحقیق آشنایی کامل داشتند، انتخاب شدند. همچنین سؤالات به گونه‌ای طراحی شد که تمامی ابعاد موضوع را پوشش دهد و محققان را در رسیدن به اهداف تحقیق رهنمون سازد.

برای بالا بردن پایایی پاسخ‌های مصاحبه، سؤالات در زمانی دیگر با همان مصاحبه‌شوندگان مطرح گردید و در پاسخ‌هایی به نسبت مشابه در خصوص موضوع تحقیق، پایایی مصاحبه حاصل شد.

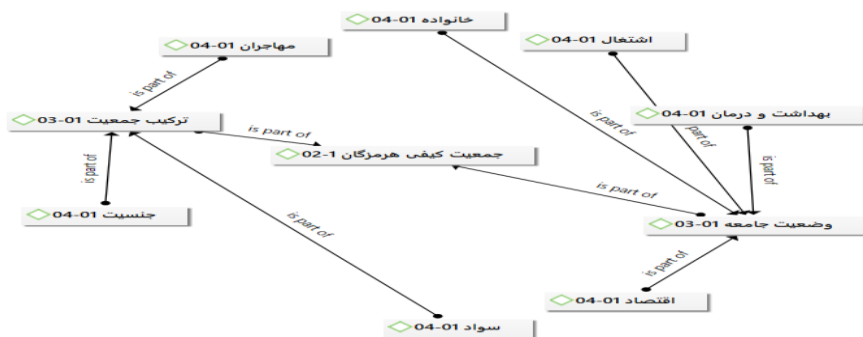
در بررسی اسناد و مدارک، محققان منابع و مدارک متعدد را بررسی و مطالبی را که توسط چندین منبع تأیید گردیده‌اند با مشورت متخصصین، صاحب‌نظران از آخرین تحقیقات، کتب، مجلات علمی، نشریه‌ها و مقالات معتبر کشور و جهان استفاده شد. با استفاده از

اسناد و مدارک معتبر در رابطه با موضوع که مورد تأیید افراد متخصص بوده و همگی جنبه کاربردی داشتند روایی اسناد و مدارک به دست آمد.

به‌منظور تعیین پایایی اسناد و مدارک، از متون موجود در کتابخانه‌های معتبر استفاده شد که باعث افزایش پایایی اسناد و مدارک شده است و برای بالا بردن پایایی این مهم، از انتشارات و کلیه مدارک، کتب و مقالاتی که به‌منظور موضوع تحقیق در سایر مراکز علمی تهیه گردیده و موجود بود، بهره‌برداری شد و در این راستا هم به پایایی اسناد و مدارک و هم به محتوا توجه گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها جمعیت کیفی هرمزگان

تعیین منطقه مسئولیت برای یگان‌های عملیاتی در سطوح مختلف علاوه بر شرایط جغرافیایی، تابع عوامل دیگری مانند ظرفیت‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، برآوردهای نیروی تهدیدکننده و نیروهای عملیاتی خودی موجود در هر منطقه است. به همین دلیل فرماندهان و مسئولین در زمان جنگ علاوه بر سطح‌بندی جنگ (راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی) مناطق مختلفی را به‌عنوان صحنه انتخاب می‌کنند. هر صحنه عملیات از لحاظ جغرافیایی (با توجه به تجانس انسانی و طبیعی) از سایر صحنه‌های عملیاتی متمایز و جدا می‌شود.

نمودار ۳ جمعیت کیفی هرمزگان

در این پژوهش ترکیب جمعیت هرمزگان ویژگی‌های فردی و متغیر وضعیت جامعه هرمزگان ویژگی‌های اجتماعی هرمزگان را مدنظر قرار داده است؛ با استفاده از ابزارهای مشاهده میدانی در سفر مطالعاتی، مصاحبه با خبرگان و بررسی اسناد و مدارک جمعیت کیفی در استان موردبررسی قرار گرفت. ترکیب جمعیت استان هرمزگان با تمرکز بر شاخص‌های سواد، جنسیت و مهاجران مورد بررسی قرار گرفت؛ همچنین برای دستیابی به وضعیت جامعه شاخص‌های بهداشت و درمان، اشتغال، خانواده و اقتصاد بررسی شد. داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم افزار اطلس تی به روش تحلیل محتوا پردازش شد که اطلاعات به دست آمده درباره جمعیت کیفی هرمزگان به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱ جمعیت کیفی هرمزگان

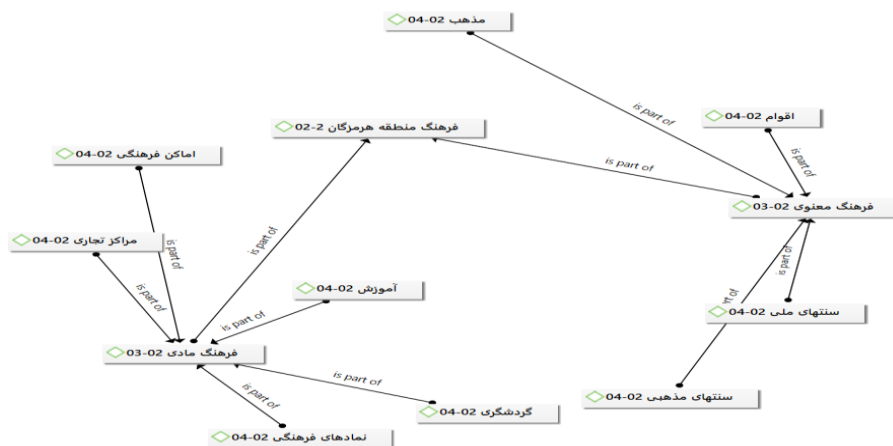
وضعیت جامعه Gr=2		ترکیب جمعیت Gr=2		جمعیت کیفی هرمزگان Gr=4		
ضریب تعیین	فراوانی	ضریب تعیین	فراوانی	ضریب تعیین	فراوانی	
۰.۸۹	۱۶	۰.۱۳	۴	۱.۲۵	۲۰	اشتغال Gr=32
۱.۱۰	۱۱	۰.۱۷	۳	۱.۵۶	۱۴	اقتصاد Gr=19
۱.۲۹	۹	۰.۰۰	۰	۱.۰۰	۹	بهداشت و درمان Gr=14
۰.۲۵	۲	۰.۲۵	۲	۰.۷۱	۵	جنسیت Gr=8
۶.۶۷	۲۰	۰.۱۵	۱	۵.۲۵	۲۱	خانواده Gr=21
۰.۳۶	۴	۰.۲۵	۳	۰.۷۰	۷	سواد Gr=13
۰.۰۶	۱	۱.۴۳	۱۰	۱.۳۸	۱۱	مهاجران Gr=15

فرهنگ منطقه هرمزگان

سطح راهبردی جنگ، عالی‌ترین سطح طراحی و هدایت جنگ است که در آن همه منابع قدرت، اعم از قدرت سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی، قدرت ژئوپلیتیکی و جغرافیایی یا به عبارتی مجموعه عوامل قدرت با یکدیگر ترکیب، هماهنگ و همگرا شده و در مقابل قدرت و اراده دشمن، هدایت و به کار گرفته می‌شوند و از خود راندمان، کیفیت و اثر عملیاتی به‌جای می‌گذارند

ژئوکالچر مفهومی متفاوت با ژئوپلیتیک است که به‌جای سیاست بر فرهنگ تمرکز دارد. در تصور والرشتاین از ژئوکالچر در دوران جدید، کشمکش‌های بین‌المللی دیگر صرفاً ابعاد نظامی ندارند بلکه، واجد ابعاد فرهنگی و معنوی نیز هستند.

با توجه به سیر تحولت فرهنگی (تأثیر و تأثر فرهنگ‌ها و میزان نفوذ فرهنگ‌های بیگانه) سیر تحولات فرهنگی در استان هرمزگان متنوع و پیچیده است. این استان با تاریخ طولانی و فرهنگ چندگانه‌ای که شامل فرهنگ بومی، بلوچ، عرب، فارسی و فرهنگ هندو و غیره است، تأثیر بسیاری از فرهنگ‌های بیگانه را تجربه کرده است. از جمله تأثیرات فرهنگی می‌توان به تأثیرات تجارت و تبادلات فرهنگی با کشورهای همسایه اشاره کرد. همچنین، ورود گردشگران و مهاجران به این منطقه نیز می‌تواند تأثیرات قابل‌توجهی بر فرهنگ محلی داشته باشد. این تغییرات می‌توانند باعث تغییر در الگوهای زندگی، موسیقی، هنر، زبان و سایر جنبه‌های فرهنگی مردم شود. با مطالعه و تحلیل این تغییرات، می‌توان تأثیرات آن‌ها بر فرهنگ بومی و شناخت اجتماعی مردم بررسی کرد تا بتوان برنامه‌ها و سیاست‌های فرهنگی منطقه را برای تقویت هویت فرهنگی محلی و همچنین ارتقاء همبستگی و تعامل میان فرهنگ‌های مختلف، در پشتیبانی از صحنه عملیات هرمزگان ارائه نمود.

نمودار ۴ فرهنگ منطقه هرمزگان

فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی هویت فرهنگی هر جامعه‌ای را تشکیل می‌دهد؛ در این پژوهش با شاخص‌های اقوام، مذهب، سنت‌های ملی و سنت‌های مذهبی مؤلفه فرهنگ معنوی بررسی شد. با استفاده از شاخص‌های آموزش، گردشگری، اماکن فرهنگی، مراکز تجاری و نمادهای فرهنگی مؤلفه فرهنگ مادی مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های تحقیق با استفاده از ابزارهای مشاهده میدانی در سفر مطالعاتی، مصاحبه با خبرگان و بررسی اسناد و مدارک در استان هرمزگان جمع‌آوری شد؛ با استفاده از نرم‌افزار اطلس تی به روش تحلیل محتوا داده‌ها پردازش شد که اطلاعات به‌دست‌آمده مطابق جدول ۲ است.

جدول ۲ فرهنگ منطقه هرمزگان

فرهنگ معنوی Gr=2		فرهنگ مادی Gr=2		فرهنگ منطقه هرمزگان Gr=4		
ضریب تعیین	فراوانی	ضریب تعیین	فراوانی	ضریب تعیین	فراوانی	
۰.۱۹	۳	۰.۰۶	۱	۰.۳۱	۵	اقوام Gr=17
۰.۶۷	۶	۲.۷۵	۱۱	۳.۲۵	۱۳	اماکن فرهنگی Gr=13
۰.۳۱	۴	۳.۲۵	۱۳	۲.۱۷	۱۳	آموزش Gr=15

۰.۸۶	۶	۰.۰۸	۱	۰.۸۸	۷	سنت‌های مذهبی Gr=11
۰.۲۵	۴	۰.۰۵	۱	۰.۴۷	۷	سنت‌های ملی Gr=18
۱.۲۹	۹	۴.۳۳	۱۳	۲.۶۰	۱۳	گردشگری Gr=14
۰.۴۵	۵	۰.۲۳	۳	۱.۵۷	۱۱	مذهب Gr=14
۰.۶۰	۳	۳.۰۰	۶	۱.۵۰	۶	مراکز تجاری Gr=6
۰.۲۹	۴	۱.۵۷	۱۱	۱.۵۰	۱۲	نمادهای فرهنگی Gr=16

پشتیبانی از مدیریت صحنه نبرد هرمزگان

تعیین منطقه مسئولیت برای یگانه‌ای عملیاتی در سطوح مختلف علاوه بر شرایط جغرافیایی، تابع عوامل دیگری مانند ظرفیت‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، توان نیروی تهدیدکننده و توان رزم موجود در هر منطقه است. به همین دلیل فرماندهان و مسئولین در زمان جنگ هر صحنه‌ای با توجه به شرایط تهدید، محیط جغرافیایی و توانمندی‌های خودی، به صحنه‌های کوچک‌تر و مختلف تقسیم می‌گردد.

در تعیین صحنه عملیاتی، آنچه از اهمیت بیشتری برخوردار است، تجانس محیطی به‌عنوان یک اصل است؛ چراکه نیروی اختصاص یافته بتوانند مأموریت خود را انجام دهند. از عوامل کلیدی، مهم و اثرگذار در صحنه عملیات هر منطقه، فرهنگ و جمعیت است که باعث تبدیل جغرافیا به محیط جغرافیایی می‌شود.

استان هرمزگان دارای یک فرهنگ متنوع و غنی است که تأثیرات مختلفی از فرهنگ‌های مختلف است. این استان دارای جمعیتی متنوع و پویا است که از اقوام مختلفی تشکیل شده است. این تنوع فرهنگی می‌تواند به توسعه و تقویت هویت ملی و منطقه‌ای کمک کند و یک عامل تعیین‌کننده در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات استان باشد.

در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان میزان تأثیر متغیر جمعیت کیفی هرمزگان با مؤلفه‌های ترکیب جمعیت و وضعیت جامعه و همچنین متغیر فرهنگ منطقه

هرمزگان با مؤلفه‌های فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی مطابق جدول ۳ در این تحقیق به‌دست‌آمده است.

جدول ۳ میزان تأثیر متغیرها در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان

پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان	
ضریب تأثیر	
۲.۵۰	جمعیت کیفی هرمزگان
۰.۷۵	فرهنگ منطقه هرمزگان
۰.۶۷	ترکیب جمعیت
۰.۶۷	وضعیت جامعه
۰.۲۵	فرهنگ مادی
۰.۲۵	فرهنگ معنوی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها از ضریب تعیین به‌دست‌آمده از تحلیل کیفی نرم‌افزار ATLS.ti استفاده شد. جمعیت کیفی هرمزگان تأثیر بیشتری از فرهنگ منطقه در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان را دارد.

در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان خانواده مهم‌ترین عامل است و اختلاف معناداری با سایر عوامل دارد؛ در رتبه بعدی به ترتیب اشتغال، بهداشت و درمان و اقتصاد قرار دارد؛ مهاجران، اقوام و سنت‌های ملی نیز تأثیر بالایی دارند. اولویت‌بندی کل شاخص‌ها مطابق جدول ۴ است.

جدول ۴ اولویت‌بندی شاخص‌ها در پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان

پشتیبانی از مدیریت صحنه عملیات هرمزگان	
ضریب تعیین	
۷.۰۰	خانواده
۴.۸۳	اشتغال
۴.۶۷	بهداشت و درمان
۴.۵۰	اقتصاد
۳.۵۰	مهاجران
۳.۰۰	اقوام
۲.۵۰	سنت‌های ملی

۱.۷۵	جنسیت
۱.۴۳	گردشگری
۱.۴۳	مذهب
۱.۲۹	سواد
۱.۰۰	اماکن فرهنگی
۰.۹۰	نمادهای فرهنگی
۰.۸۳	آموزش
۰.۷۵	سنت‌های مذهبی
۰.۵۰	مراکز تجاری

- استان هرمزگان دارای جمعیتی از بافت‌های فرهنگی اقوام متنوع ایرانی است که به صورت مسالمت‌آمیز در کنار هم زندگی می‌کنند.
- توسعه نامتناسب و نامتوازن نسبت به بنادر و شهرهای کشورهای همسایه و عدم استفاده از ظرفیت‌های بالقوه استان، همچنین سنگینی توسعه مناطق شهری نسبت به روستایی باعث افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها شده است.
- محیط اجتماعی استان هرمزگان دارای نقاط قوت و ضعف زیادی است که جنبه‌های مثبت آن بسیار بیشتر از جنبه‌های منفی و نقاط ضعف آن است پیوندهای اجتماعی و فرهنگی و تأثیر ظرفیت‌های اقتصادی منطقه بر بعد اجتماعی آن، تعامل و سازگاری مذاهب دینی در استان با حداقل اصطکاک و تنش، سابقه تاریخی ایرانی اسلامی، آداب و سنن اجتماعی و فرهنگی اصیل و تقید خانوادگی از نقاط قوت اجتماعی در منطقه است.

پیشنهادها

- با توجه به اهمیت توسعه متناسب با ویژگی‌های ژئوکالچر هر منطقه که از عوامل ایجاد ثبات امنیتی و افزایش قدرت دفاعی خواهد بود لازم است مسئولان کشوری و استانی توجه ویژه‌ای در برنامه‌های خود به برنامه‌های استفاده از ظرفیت‌های انسانی استان مانند جوانان باسواد، بانگیزه و بومی داشته باشند.

- توسعه پدافند و پدافند داخلی در منطقه خصوصاً در مناطق نوار ساحلی و مناطق و روستاها
- توسعه امکانات توریستی و مهاجرتی در استان
- تلاش در جهت تقویت فرهنگ ایرانی اسلامی در منطقه
- توسعه و ارتقاء فضاهای فرهنگی مانند کتابخانه‌ها، مراکز هنری و تئاترها به‌منظور ایجاد فرصت‌های بیشتر برای مردم برای دسترسی به فرهنگ و هنر
- ترویج و توسعه فعالیت‌های هنری و فرهنگی محلی به‌منظور حفظ و حمایت از هویت فرهنگی و هنری استان هرمزگان
- تشویق به برگزاری رویدادهای فرهنگی و هنری متنوع مانند نمایشگاه‌ها، کنسرت‌ها، نمایش‌های تئاتر و سینما و غیره به‌منظور جذب مخاطبان بیشتر و ارتقا سطح فرهنگی جامعه
- ایجاد برنامه‌های آموزشی و آموزش‌های هنری برای جوانان و نوجوانان به‌منظور توسعه استعدادهای هنری و فرهنگی در استان
- حمایت از نویسندگان و هنرمندان محلی به‌منظور ارتقا و توسعه فرهنگ و هنر در استان هرمزگان

قدردانی

از دانشکده جنگ دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا که امکان این سفر تحقیقاتی را فراهم نمود، همچنین از فرماندهی محترم منطقه یکم دریایی امامت که هماهنگی‌های لازم را به عمل آورد و استاندار محترم هرمزگان و معاونان ایشان و نیز کلیه اندیشمندان و پژوهشگرانی که در خلال تحقیق خالصانه دیدگاه‌ها و نقطه نظرات علمی و کارشناسی خود را ارائه نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

- افشردی، محمدحسین و نوشادی، غلامرضا. (۱۳۹۸). راهبرد پدافند هوایی صحنه عملیات (سناریو تهدید فرضی صحنه عملیات خوزستان)، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، ۱۷ (۷۶): ۲۶-۵.
- بزّی، خدا رحم، (۱۳۸۶) تأملی بر فرهنگ و اثرگذاری آن در توسعه، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی، سال دوم، شماره ۴.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۵). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، انتشارات پاپلی.
- دبیری نژاد، سعیده. رستگار، یاسر. هاشمی زاده، سید رضا. گل بخشی، حسن. (۱۴۰۱). واکاوی عناصر اجتماعی پوشش سنتی زنان هرمزگانی با رویکرد مردم نگارانه، پژوهشنامه اورمزد، شماره ۶۰، ۱-۳۲.
- رضایی، محسن؛ رشید، غلامعلی و پوردستان، احمدرضا. (۱۳۹۹). مؤلفه‌ها و ویژگی‌های فرماندهی و کنترل هوشمند در صحنه نبرد، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۶ (۵۴): ۱۷۱-۱۴۹.
- زیاری، کرامت‌اله. رستمگورانی، ابراهیم و مریم بیرانوند، (۱۳۸۹). بررسی تحولات جمعیتی و سکونتی در شهر قشم تا افق ۱۴۰۵، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای سال اول، شماره دوم، ۳۷-۵۰.
- ستاری خواه، علی؛ خادم دقیق، امیرهوشنگ؛ نصیرزاده، عزیز و میرسمیعی، سید محمد. (۱۳۹۵). ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، ۱ (۱): ۲۷-۴۴.
- شاملو، رضا. (۱۴۰۱). واکاوی نقش پهپادها در فرماندهی و کنترل صحنه نبرد. فصلنامه مطالعات جنگ، ۴ (۱۳): ۱۲۲-۹۹.
- شریعتمداری، علی، (۱۳۸۰) جامعه و تعلیم و تربیت، انتشارات امیرکبیر.
- طاهری، مسعود، حیدری، غلام-حسین و عزت-الله عزتی. (۱۳۹۷). «تحلیل معادلات قدرت جهانی در بستر ژئوکالچر، تقابل، رقابت و همکاری»، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال ۱۰، شماره ۴، صص ۱۶۳-۱۹۲.

- کرانی، زهرا، (۱۳۹۸)، تأثیر ژئوکالچر منطقه‌ای بر روابط میان ایران و کشورهای آسیای مرکزی، فصلنامه مطالعات آسیای جنوب غربی، شماره ۵، صص ۴۵-۶۶
- گوهری‌پور، مرتضی، (۱۳۸۸) معنا و مفهوم فرهنگ عمومی در پرتو مفهوم جهان‌های ممکن، فصلنامه پژوهش فرهنگی، سال دهم، دوره سوم، شماره هفتم.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۸). رژیم حقوقی دریای خزر تصویری ژئوپلیتیکی از مانعی در راه همکاری‌های منطقه‌ای، فصلنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۶۱-۱۶۲، صص ۷۴-۸۷.
- مجیدی، محمدرضا. (۱۳۹۰). بررسی موانع و راهکارهای توسعه روابط جمهوری اسلامی ایران و جمهوری قزاقستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- مرادپیری، هادی. (۱۳۸۸). تبیین صحنه‌های عملیات در جنگ‌های گذشته، مجله سیاست دفاعی، ۱۸ (۶۹): ۱۶۲-۱۱۱.
- میرزائی‌تبار، میثم. (۱۳۹۳). تنگه هرمز و نقش استراتژیک آن در گذر تاریخ، فصلنامه تخصصی مطالعات خلیج فارس، ۱ (۴): ۷۳-۸۵.
- نظامی، قدیر و مرادپیری، هادی. (۱۳۸۹). تبیین عوامل مؤثر در انتخاب صحنه‌های عملیات جمهوری اسلامی ایران با رویکرد جنگ‌های آینده، مجله سیاست دفاعی، ۱۸ (۷۱): ۲۰۲-۱۴۹.
- نظری، علی‌اشرف و قنبری، لقمان. (۱۳۹۳). تنگه هرمز و امنیت انرژی در منطقه خلیج فارس؛ بازشناسی اهداف ژئواستراتژیک آمریکا، مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس، ۱ (۱): ۱۱۱-۱۳۳.
- واعظی، منصور (۱۳۹۱). طرح بررسی و سنجش شاخص‌های فرهنگ عمومی کشور (شاخص‌های غیر ثبتي) {گزارش}؛ استان هرمزگان/به سفارش شورای فرهنگ عمومی کشور؛ اجرا: شرکت پژوهشگران خبره پارس، تهران، موسسه انتشارات کتاب نشر
- وثوقی، منصور، (۱۳۹۵)، تغییرات اجتماعی، نشر نی.

- HEADQUARTERS Department of the Army,(1995), FM 100-7, THE ARMY IN THE THEATER OPEARATIONS, Washington. DC.
- www.amar.org.ir
- <https://www.hums.ac.ir/>